

Svätý John Henry kardinál Newman: náčrt jeho života a doby

Svätý John Henry kardinál Newman sa narodil 21. februára 1801 a zomrel 11. augusta 1890 v Londýne v Anglicku; prežil teda takmer celé devätnáste storočie. Od svojich dvadsiatich rokov až do svojej smrti významne prispel k formovaniu náboženského diskurzu v Anglicku. Skôr než sa budeme venovať Newmanovmu životu, môže byť užitočné pripomenúť si významné udalosti, ktoré dokresľujú kontext doby.

Historický kontext

Anglicko bolo v čase Newmanovho narodenia vo vojne s Francúzskom až do roku 1815, keď Wellington porazil Napoleona pri Waterloo. V druhej časti tohto obdobia bolo Anglicko vo vojne aj so Spojenými štátmi americkými. Angličania v roku 1814 vypálili Biely dom vo Washingtone, D.C. Po roku 1815 sa Anglicko mohlo naplno venovať svojmu svetovému impériu, ktoré prinieslo prosperitu doma, nie však bez hospodárskych problémov, ale Anglicko bolo ušetrené nepokojov, ktoré otriasli v roku 1848 väčšinou Európy. S výnimkou krymskej vojny (1853-56) boli vojny Anglicka v 19. storočí imperiálne a žiadna vojna sa nedotkla vlasti. Počas tohto dlhého obdobia relatívneho mieru Anglicko silnelo a stále viac prosperovalo.

V roku 1801 boli katolíci občanmi druhej kategórie, ba dokonca takmer žiadnymi občanmi. Nemohli zastávať úrad ani navštevovať univerzitu. Katolíci patrili buď k šľachte a jej závislým osobám, alebo k Írom. Stačí si pripomenúť, že v rokoch 1845-52 sa v Írsku odohral zemiakový hladomor, aby sme si uvedomili, aký názor má establišment na katolicizmus. Až v roku 1829 boli katolíkom priznané plné občianske práva. Nastala však ďalšia vlna protikatolíckych nálad, keď pápež Pius IX. v roku 1850 obnovil anglickú hierarchiu a ďalšia opäť došla s vyhlásením pápežskej neomylnosti počas I. vatikánskeho koncilu (1869-70). Iróniou je, že najvyšší šľachtic kráľovstva, gróf Marshall, vojvoda z Norfolk, bol katolík. Pätnásty vojvoda Henry Fitzalan Howard (1847-1917) zohral dôležitú úlohu v Newmanovom príbehu, ku ktorému sa ešte vrátíme. Pre veľkú časť Anglicka devätnásteho storočia bolo byť katolíkom podozrivé, dokonca to znamenalo byť nepriateľom Anglicka. Konvertovať na katolícku vieru mnohí považovali za zradu. Také boli Newmanove časy. Na kontinente nasledovala jedna významná udalosť za druhou. Marx a Engels vydali v roku 1848 *Komunistický manifest* ako prvú salvu svojej novej ateistickej eschatológie. Talianske *Risorgimento* vytvorilo v roku 1861 nový štát a v roku 1870 viedlo k dobytíu Ríma. Pápež Pius IX. sa stal „väzňom vo Vatikáne“ a pápež prvýkrát od ôsmeho storočia stratil všetku svetskú moc. S dobytím Ríma súvisela aj prusko-francúzska vojna, ktorá viedla k tomu, že Napoleon III. stiahol francúzske vojská z Ríma, čím uvoľnil cestu Viktorovi Emanuelovi II. Napoleon III. prehrál vojnu s Pruskom: Francúzska ríša sa skončila a začala sa Nemecká ríša. „Keď sa rúcajú základy zničené,“ spieva žalmista, „čo môže spravodlivý urobiť?“ (Žalm 11,3). V istom zmysle bola odpoveďou Pia IX. práve pápežská neomylnosť. Newmanovou odpoveďou bola jeho *Esej na pomoc Gramatike súhlasu*, publikovaná v roku 1870.

Newmanov život

Newman počas svojho života prešiel viacerými obráteniami, ale z každého si zobral niečo do ďalšej fázy života. Skepticizmus Davida Huma, škótskeho filozofa 18. storočia, emocionálna vrelosť evanjelikalizmu spolu s jeho duchom zdieľania evanjelia, kalvínsky záväzok voči Apoštolskej cirkvi a anglikánske kategórie náboženského myslenia - to všetko sa objavovalo v živote a diele katolíka Newmana až do samého konca. Narodil sa do slušnej anglickej strednej vrstvy, ktorej podstatnou súčasťou bola Anglikánska cirkev. Jeho prvou konverziou bol evanjelikalizmus, ale potom čítal diela od Humea a stal sa skeptikom. Humeov vplyv na jeho myslenie zostal hlboký. Potom sa obrátil na kalvinizmus, ale zdá sa, že okolo roku 1820 kalvinizmus opustil. Ako študent *Trinity College* v Oxforde sa vrátil k hlavnému prúdu anglikanizmu, ale s príchutou evanjelikálneho ducha. „Evanjelicálny“ môže mať mnoho významov. Používam toto slovo, ktoré súvisí s Newmanom, keď dozrieval vo viere - a ktoré vo všeobecnosti zdieľalo oxfordské hnutie - na označenie:

- 1) viery srdca, ako aj rozumu;
- 2) vnútornej túžby z evanjelia, podeliť sa s radostnou zvesťou o Kristovi s inými;
- 3) záväzku prinášať evanjelium v poslanstve a v skutkoch smerom k nižším vrstvám.

Samozrejme, že **oxfordské hnutie**, ktorého vodcom sa Newman stal, ako anglikánske hnutie ostro kontrastovalo s evanjelikálnym hnutím *Low Church*¹ v rámci anglikánskej cirkvi, ale obe tieto hnutia charakterizovala výrazná horlivosť za evanjelium - vyjadrená v odlišných formách bohoslužieb a kultúrnych normách - v protiklade k širšej cirkvi, ktorá bola do veľkej miery inštitucionálnou cirkvou. V roku 1824 bol Newman vysvätený za kňaza v anglikánskej cirkvi.

V roku 1828 bol zvolený za člena *Oriel College* v Oxforde a bol vybraný za farára Kostola Panny Márie, ktorý bol univerzitným kostolom Oxfordskej univerzity. Práve v tejto funkcii sa Newman prvýkrát dostal do povedomia verejnosti. Matthew Arnold, ktorý sa stal významným básnikom a verejným intelektuálom v Anglicku 19. stor., bol v tom čase študentom. Píše o účinkoch Newmanovho pôsobenia v kostole svätej Márie, najmä pokiaľ ide o „pôvab tohto duchovného zjavu, ktorý sa v matnom popoludňajšom svetle kĺzal v chodbách kostola svätej Márie, vystúpil na kazateľnicu a potom najúchvatnejším hlasom prerušil ticho slovami a myšlienkami, ktoré boli náboženskou hudbou - jemnou, sladkou, smútočnou... Zdalo sa, že sa chystá obnoviť to, čo je pre nás najvlasteneckejšou a najprirodzenejšou inštitúciou na svete, anglikánsku cirkev.“ Arnold sa pri pohľade na tú dobu nemohol pripojiť k Newmanovmu záveru: „[On] prijal pre pochybnosti a ťažkosti, ktoré dnes sužujú ľudské mysle, riešenie, ktoré je, povedané otvorene, nemožné.“² Arnold si miesto toho vybral teologický skepticizmus, ktorý odmieta autoritu, a politický skepticizmus, ktorým je liberalizmus, ideológia, ktorá odmieta tradíciu ako predsudok a

---

¹ *Low Church* zahŕňa puritánske, evanjelikálne a charizmatické hnutia anglikanizmu, naproti tomu pojmom *High Church* sa označujú spoločenstvá a smery bližšie ku katolicizmu.

² Citované v článku od W. D. White, *Review of Dissent and Dogma* by Matthew Arnold, *Journal of the American Academy of Religion* 37, 2 (1967): 194.

prijíma pokrok smerom k ľudskej dokonalosti nielen ako prostriedok k dosiahnutiu cieľa, ale vlastne ako cieľ ľudstva (čo je blízke filozofickému smeru *historický meliorizmus*). O to väčšia je zásluha zrelého Arnolda, že bol schopný a ochotný podať nám taký sympatický portrét Newmana, ako sa zdal Arnoldovi vysokoškolákovi. Oxfordské hnutie, nazývané aj *traktátnické hnutie*, sa usilovalo o oživenie katolíckej tradície v rámci anglikánskej cirkvi. Katolícka cirkev bola v ich ponímaní v podstate všetkým, čím bola Rímskokatolícka cirkev, ale bez pápeža. Je to prílišné zjednodušenie, ale ako zovšeobecnenie funguje.

Byť „katolíkom“ v tom čase zahŕňalo účasť na liturgii *High Church*, na reštaurovaní náboženských sôch a inom náboženskom umení, ako aj mať záväzok študovať Písmo ako zjavené Božie slovo a cirkevných otcov ako hlavných vykladačov Písma. Vedúcimi osobnosťami hnutia - okrem Newmana - boli Edward Pusey (1800-82) a John Keble (1792-1866), ktorí zastávali aj významné funkcie na Oxfordskej univerzite. Vytvorili traktáty, ktoré boli zamerané jednak proti katolicizmu a jednak proti protestantskému liberalizmu. Nebezpečenstvo teologického liberalizmu spočívalo v odpadlícťve, ktoré popieralo Kristovo narodenie z Panny, historické zmŕtvychvstanie a ďalšie podobné kľúčové pravdy Cirkvi, ktorá je skutočne „jedna, svätá, katolícka a apoštolská“. Vzhľadom na Newmanov pozíciu na Oxfordskej univerzite sa stal práve on najzreteľnejším hovorcom tohto hnutia. V tomto období Newman prednášal jednu kázeň za druhou, ktoré odrážali hlbokú vzdelanosť, ako aj dôkladnú teologickú a filozofickú reflexiu tak erudovanú, že spolu tvoria jedno z majstrovských diel anglického prozaického štýlu. Boli publikované v rokoch 1834-43 ako *Parochial and Plain Sermons, Oxford University Sermons* a *Sermons on Subjects of the Day*. V tomto období vyšlo aj jeho dielo *Arians of the Fourth Century* (Ariáni štvrtého storočia), ktoré sa až dodnes oplatí čítať na túto tému.

V rokoch 1826 a 1843 vydal aj dve eseje *Essays on Miracles*, v ktorých je David Hume jedným z jeho hlavných diskutérov. Pravidelne prispieval aj traktátmi v rámci Oxfordského hnutia. Newmanova patristická vzdelanosť, ktorej cieľom bolo podporiť názor, že Anglikánska cirkev je právom súčasťou Katolíckej, hoci nie rímskej cirkvi, ho viedla k tomu, že pravá cirkev je tá, ktorá je v spoločenstve s rímskym biskupom ako nástupcom svätého Petra a námestníkom celej Cirkvi Ježiša Krista. Jeho *Essay on the Development of Christian Doctrine* (Esej o vývoji kresťanskej náuky) bola plodom tohto skúmania a objavu. V skratke v ňom tvrdí, že biblický kánon, vierovyznanie a cirkevná hierarchia sa vyvíjali spoločne, aby sa vzájomne definovali a formovali.

Je dôležité rozlišovať Newmanov „vývoj“ od Darwinovej „evolúcie“. Charles Darwin (1809-82) a Newman boli súčasníci. Darwin publikoval dielo *O pôvode druhov* v roku 1859. Nasledujúca charakteristika je moja vlastná, hoci sa opiera o poznatky iných. Newman pod pojmom „vývoj“ rozumie to, ako sa vec stáva tým, čím skutočne je. Paradigmou pre to je postreh nášho Pána „najprv steblo, potom klas, potom plné zrno v klase“ (Mk 4,28).

Newman bol presvedčený aristotelik a pre Aristotela akt predchádza potencii a je príčinou toho, čím sa bytosť v potencii môže stať. Čo je prvé, sliepka alebo vajce? Aristoteles nepochybuje: sliepka je prvá, pretože sliepka spôsobuje, že vajce sa stáva

sliepkou, ak sa niečím stáva. Newmanova *Esej o vývoji kresťanskej náuky* opakovane používa tento princíp, aby ukázala, že kánon, vyznanie viery a hierarchia sú len zviditeľnením toho, čo bolo implicitne obsiahnuté v slovách nášho Spasiteľa a v učení jeho apoštolov. Naproti tomu evolúcia vysvetľuje, ako sa z jednej veci stane druhá, ako sa - na najhrubšom príklade - z hominida stane človek. Vývoj vysvetľuje, ako sa z niečoho stane to, čím to dokonale je. Vývoj vysvetľuje, ako sa z jednej veci stane druhá. Netvrdím, že jeden princíp je pravdivý a druhý nepravdivý, len že ide o radikálne odlišné princípy. Ich zamieňanie alebo spájanie znamená popieranie geniality Newmana aj Darwina. Je pravda, že keď Darwin publikoval *O pôvode druhov*, možno chcel poskytnúť vysvetlenie, ktoré vylučuje Boha. Určite to tak chápali aj významní členovia anglikánskej cirkvi. Ako však začiatkom nasledujúceho storočia poznamenal G.K. Chesterton, ak sa evolúcia chápe ako vysvetlenie toho, ako Boh stvoril človeka, potom je to teória bez trnia ako tulipán.³ Ide mi len o to, že tieto dva princípy sú radikálne odlišné.

Newman sa argumentačne vymanil z pozície, totiž že rímsky biskup nemá v Anglicku žiadnu autoritu. Je to vzácna duša, ktorá sa nechá presvedčiť, aby prekročila všetky pohodlné hranice života a tak sa ukázala väčšia pravda. Newman bol takouto dušou. Newman sa obrátil radikálne, úplne, a hoci nie tak dôsledne ako sv. Pavol na ceste do Damasku, predsa len s obrovskými dôsledkami. Podobne ako sv. Pavol (Gal 1,17), i Newman odišiel do ústrania. Utiahol sa do dediny Littlemore neďaleko Oxfordu, kde si dal postaviť domček a kaplnku. Vo februári 1841 vydal *Traktát 90*, v ktorom sa dočasne vyjadril k autorite rímskeho biskupa. Bol to prelom v jeho živote. Na rozohratie drámy bol potrebný čas. Na funkciu vikára farnosti sv. Márie rezignoval 18. septembra 1843. O týždeň neskôr predniesol v kaplnke v Littlemore svoju poslednú anglikánsku kázeň „Rozlúčka priateľov“ na text z 1 Sam 20,35-37 o lúčení Dávida a Jonatána. Anglikánsky biskup Stephen Neill naznačil, že Newman už nikdy v živote nezažil šťastný deň.⁴ O niekoľko desaťročí neskôr sa uskutočnilo stretnutie medzi Newmanom a jeho odlúčenými priateľmi. Wilfrid Ward píše o Newmanovi a Puseym: „Skúsenosť teraz Newmanovi jasne ukázala, že od osobného styku nemožno očakávať nič iné ako bolesť. Znovu sa nestretli asi dvadsať rokov.“⁵ V roku 1845 Newman publikoval *Esej o vývoji kresťanskej náuky*. Táto udalosť znamená koniec Newmanovho anglikánskeho obdobia. Do plného spoločenstva s Katolíckou cirkvou bol prijatý 9. októbra 1845. Zdá sa, že Newman istý čas nevedel, čo má robiť. Cestoval do Ríma a viedol rozhovory s priateľmi o tom, že by sa spoločne stali dominikánmi. Dňa 15. januára 1847 napísal priateľovi list, v ktorom mu oznámil nový smer, a to vyhladku stať sa spoločne oratoriánmi. Sv. Filip Neri (1515-95) založil spoločenstvo svetských učených kňazov, ktorí sa venovali farskej a charitatívnej činnosti.

---

³ “If evolution simply means that a positive thing called an ape turned very slowly into a positive thing called a man, then it is stingless for the most orthodox; for a personal God might just as well do things slowly as quickly, especially if, like the Christian God, he were outside time.” Gilbert Keith Chesterton, *Orthodoxy* (London: Catholic Way Publishing), 31-32.

⁴ Porov. Wilfrid Ward, *The Life of John Henry Cardinal Newman: Based on His Private Journals and Correspondence*, vol. 1 (New York: Longmans, Green, and Co.) 1912, 200-201 a 568.

⁵ *Ibid.*, 131.

Išlo teda o zmiešané spoločenstvo. Členovia boli svetskí, nie rehoľní podľa noriem kanonického práva, ale podobne ako rehoľní kňazi a bratia žili v spoločenstve. Čo Newmana priťahovalo k oratoriám? Nie je jasné, či si to Newman uvedomoval, ale oratoriánske spoločenstvo je akosi katolíckou verziou oxfordského kolégia Newmanových čias. Vybral si nový domov, ktorý sa čo najviac podobal jeho starému domovu. Newmanov život od dospievania prebiehal v Trinity a Oriel Colleges. Vybral si pre seba psychologicky vhodné miesto. Toto je azda najmenej vhodná chvíľa na konštatovanie, že niektorí bádatelia naznačujú, že Newman mohol byť homosexuál.⁶ Pre toto tvrdenie neexistujú žiadne pozitívne dôkazy, ale čo je zjavné a viacnásobne jasné, je to, že bol - čo sa niekedy nazýva - „homosociálny“. Bez toho, aby niekedy znevažoval alebo znevažoval ženy, nevyhľadával ich spoločnosť. Život farára by bol pre neho nepraktický. Ak nemal rehoľné povolanie, najlepšou možnosťou bolo spoločenstvo svetských učencov-kňazov, ktoré mu ponúkali oratoriáni. V nedeľu na sviatok Obetovania Pána 2.2. 1848 založil Newman so svojou skupinou priateľov anglické oratórium.

V roku 1850 Newman započal jednu z najväčších snáh a veľkých neúspechov svojho života - Katolícku univerzitu v Írsku. Hoci samotné úsilie stroskotalo, dalo nám najkomplexnejšiu filozofiu katolíckeho vysokého školstva, aká kedy bola napísaná. Neúspech projektu bol v istom zmysle obsiahnutý v jednom z motívov jeho vzniku, a to, že írsku hierarchia odmietla schváliť katolíkom štúdium na „bezbožných vysokých školách“, ako boli írské *Queen's University a Trinity College* v Dubline, nehovoriac o univerzitách vo Veľkej Británii. Tento názor bol dostatočne rozumný. Štátne inštitúcie mali anglikánsky charakter a zámer. To, že britský establišment otvoril katolíkom dvere svojich univerzít - akokoľvek dobre mienené - bolo podozrivé. Okrem toho Írsko stále zažívalo hladomor, ktorý tá istá britská vláda prinajmenšom umožnila a do istej miery aj vyvolala. Negatívny motív však málokedy stačí na úspech. Platilo to o to viac, že - ako Newman objasňuje v „Predslove“ k *Idei univerzity* - neexistuje „univerzita“ bez toho, aby zahŕňala štúdium „vesmíru“. Výslovne to uvádza v úvodných riadkoch diela: „Pohľad na univerzitu v týchto Rozpravách je nasledovný: je to miesto, kde sa vyučuje univerzálne poznanie. Z toho vyplýva, že jej cieľom je na jednej strane intelektuálny, nie morálny cieľ, a na druhej strane, že ide skôr o šírenie a rozširovanie vedomostí než o ich vývoj. Ak by jej cieľom boli vedecké a filozofické objavy, nechápem, prečo by univerzita mala mať študentov; ak náboženské vzdelávanie, nechápem, ako môže byť sídlom literatúry a vedy. Taká je univerzita vo svojej podstate a nezávisle od jej vzťahu k Cirkvi. Prakticky však nemôže riadne plniť svoj cieľ, taký, ako som ho opísal, bez pomoci Cirkvi; alebo, aby som použil teologický termín, Cirkev je potrebná pre jej integritu. Nie že by sa jej hlavné znaky týmto začlenením zmenili: stále má úrad intelektuálnej výchovy; ale Cirkev ju pri výkone tejto úlohy stabilizuje.“⁷

Newman bol človek z Oxfordu. Ak by univerzite nešlo o pravdu, nech by ju našiel kdekoľvek, akokoľvek a ktokoľvek, potom by to bola univerzita len podľa názvu. Newman

---

⁶ Porov. <https://www.npr.org/2010/09/17/129930850/was-cardinal-john-henry-newman-gay>

⁷ Porov. John Henry Newman, *Idea univerzity*, Ivánka pri Dunaji: Kolégium Antona Neuwirtha, 2015, IX.

mal dôveru vo vnútorný evanjeliový charakter pravdy. Keďže pravda pochádza od Boha, je - aspoň v istom zmysle – sebakomunikujúca.⁸ Napokon, v Oxforde mohol slobodne hľadať pravdu - nech sa deje čokoľvek. To, čo prišlo, bolo jeho obrátenie. Pravda nepotrebuje, aby bola hra zmanipulovaná v jej prospech. Cirkev však zohráva doslova neoddeliteľnú úlohu v tom, aby hľadanie pravdy nezakrývalo zjavenú pravdu.

Pravda objavená samotným rozumom a pravda prijatá prostredníctvom zjavenia od Boha sa majú integrovať do vyučovania študentov. Írska hierarchia neposkytla Newmanovi tento priestor na pôsobenie. Ako poznamenáva Lytton Strachey: „Nakoniec si [Newman] uvedomil niečo iné: videl, že celý projekt katolíckej univerzity bol vyvinutý ako politická a cirkevná zbraň proti Peelovej *Queen's University*, a to bolo všetko. Tento nástroj vzdelávania bol jednoducho zosmiešnený a on mal byť zatiahnutý do politickej hry. Keď to Newman pochopil, vzdal sa rektorátu a vrátil sa do Oratória.⁹

Bolo to v roku 1857. Mali prísť ďalšie írsky katolícke vysokoškolské inštitúcie, ale Newmanova práca na tomto poli sa skončila. Newman uprostred tohto obdobia v roku 1852 publikoval knihu *Idea univerzity* a potom ešte raz, keď to už bola ukončená epizóda jeho života, v roku 1858.

V roku 1864 sa Newman zapojil do prudkej polemiky s Charlesom Kingsleym (1819-75), ktorý bol horlivým anglikánom, ako aj literátom. Jeho romány *Westward Ho!* a *Hereward the Wake: "Last of the English"* patria k najlepším v anglickej fanfarónskej tradícii. Najmä v tom prvom sa naplno prejavuje jeho antikaticizmus. Výmena názorov medzi dvoma najvýznamnejšími anglickými spisovateľmi a náboženskými obhajcami bola národnou senzáciou. Jedným z výsledkov bol Newmanov príspevok k žánru duchovnej autobiografie *Apologia Pro Vita Sua*, vydaný v roku 1864.

V tomto období sa v Ríme odohrávali udalosti, keď sa Taliansko stalo národným štátom a pápežstvo stratilo postavenie svetského vládcu. Blahoslavený Pius IX (1792 - 1878) začal svoj pontifikát v roku 1846 ako reformátor, ale po revolúciách v roku 1848 sa stával čoraz viac reakčným a bez pragmatického nadhľadu. Pius bol k Newmanovi po jeho obrátení láskavý a prejavil záujem o jeho dielo, ale v skutočnosti sa obaja uberali prakticky odlišnými cestami. V 60. rokoch 19. storočia mal Newman skúsenosti s protestantskými liberálmi, ktorí čoraz menej verili vieroučným zásadám Cirkvi, a s katólmi, ktorí boli podozrievaví voči modernej vede a vzdelanosti. Katolícku cirkev vnímal ako anglikánsku a anglikánsku ako katolícku. Videl však, že neexistuje spoločný epistemologický základ. To znamená, že v ich chápaní skutočnosti neexistoval spoločný základ, ktorý by umožňoval náročné zblíženie. Hľadanie takéhoto spoločného základu ho viedlo k napísaniu *Grammar of Assent* (Gramatika súhlasu). Je to pravdepodobne vrcholné dielo jeho života. Hoci sa v iných jeho spisoch odráža filozofické myslenie, *Gramatika súhlasu* je jeho jediným dôkladným pokusom o vytvorenie modernej katolíckej metafyziky a

---

⁸ John Henry Newman, *An Essay in Aid of a Grammar of Assent* (London: Longmans, Green, and Co.) 1903, 249 (7.2.5).

⁹ Lytton Strachey, *Eminent Victorians* (New York: The Modern Library) 1918, 80-81.

epistemológie, ako aj filozofie náboženstva. Napriek obrovskej hodnote *Gramatiky* pre modernú metafyziku a epistemológiu Newman nakoniec s poľutovaním a možno aj smútkom dospel k záveru, že pre epistemológiu nemožno vytvoriť spoločný základ. Neexistuje ani vnútorný, ani vonkajší test pravdy.

V roku 1878 Pius IX. zomrel. Kardinálske kolégium – v duchu Božieho zmyslu pre humor - zvolilo na pápežský stolec Gioacchina Vincenza Raffaela Luigiho Pecciho (1810 - 1903). Keďže sa nevedeli rozhodnúť, kto by mal byť skutočne pápežom, vybrali niekoho takého starého, aby nemohol dlho žiť. Pecci prijal meno Lev XIII. a vládol dvadsaťpäť rokov a mal jeden z najvýznamnejších pontifikátov v dejinách Cirkvi. Piov a Levov pontifikát spolu trval päťdesiatšesť rokov, čo v dejinách Katolíckej cirkvi nemá obdobu. Lev XIII. podpísal zakladajúcu listinu Katolíckej univerzity v Amerike, vydal azda najvýznamnejšiu encykliku od čias reformácie *Rerum Novarum* a inicioval moderné štúdium diel svätého Tomáša Akvinského. Bol tiež mužom intenzívne oddaným ružencu, ktorému venoval jedenásť encyklík. Božie predurčenie Leva XIII. bolo pre Newmana priaznivé.

Aj Pätnásty vojvoda z Norfolkku Henry Fitzalan Howard považoval Katolícku cirkev v Anglicku za predmet svojej osobitnej starostlivosti. Newmanovi priatelia, vrátane baróna von Hügela, ho upozornili, že anglickí hierarchovia si Newmana nie vždy vážili, rovnako ako všetci jeho kolegovia oratoriáni. Londýnski oratoriáni na čele s Frederickom Faberom - autorom hymnu obľúbeného u katolíkov aj protestantov „Viera našich otcov“ - boli ultramontanisti. Newman a birminghamské oratórium boli v tejto otázke rozpačití. Vojvoda naznačil Svätému Otcovi, že dar v podobe kardinálskeho klobúka zabezpečí, aby sa Newmanovi anglickí katolíci - aby sme použili ľudový výraz - s ním nemaznali. Leo - menej ultramontanistický ako ultramontanisti - mu s radosťou vyhovel. V roku 1879 Leo Newmana vymenoval za kardinála diakona. Newman túto poctu rád prijal, pokiaľ si to nevyžadovalo, aby sa presťahoval z milovaného Anglicka do Ríma. Newman bol človek, ktorý mal najradšej to, čo mu bolo známe. Newman teda dožil svoje dni ako prelát mimo dosahu svojich anglických katolíckych kritikov. V čase, keď Newman dostal červený klobúk, bola jeho teologická práca za ním, ale zostalo mu ešte niekoľko polemických bitiek, ktoré musel vybojovať. Tak ako v knihe *Idea univerzity* bránil jednotu pravdy proti írskemu hierarchii, v roku 1884 v eseji „O inšpirácii Písma“ obhajoval tú istú jednotu proti rastúcej sekulárnej vede doby. V týchto posledných rokoch sa naplno prejavil jeho dar priateľstva, ako aj jeho povolanie k pokore. Wilfrid Ward uvádza viacero príkladov, z ktorých uvediem len jeden: pokiaľ mu to vek a slabosť dovoľovali, kardinál udržiaval kontakty so starými priateľmi. V životopise tohto preláta sú zaznamenané tri stretnutia v posledných rokoch jeho života s jeho verným spojencom a oddaným podporovateľom biskupom Ullathornom. Dňa 18. augusta 1887 píše Dr. Ullathorne svojmu priateľovi nasledovné: „Dnes som bol navštíviť kardinála Newmana. Je veľmi schudnutý, ale veľmi veselý. Včera išiel do Londýna k očnému lekárovi. Keď sa pokúša čítať, má pred očami čierne škvrny. Očný lekár mu však hovorí, že mu nič nie je, iba staroba. Dlho a veselo sme sa rozprávali, ale keď som sa zdvíhal na odchod, jeho konanie spôsobilo scénu, na ktorú nikdy nezabudnem... Povedal tichým a pokorným hlasom: „Môj drahý pane, urobíte mi veľkú

láskavosť?“ „Akú? Spýtal som sa. Skĺzol na kolená, sklonil svoju úctyhodnú hlavu a povedal: 'Dajte mi svoje požehnanie. Čo som mohol urobiť, keď som ho mal pred sebou v takejto polohe? Nemohol som odmietnuť bez toho, aby som ho neuviedol do veľkých rozpakov. Položil som mu teda ruku na hlavu a povedal som: „Môj drahý pán kardinál, napriek všetkým zákonom prosím Boha, aby vás požehnal a aby jeho Duch Svätý naplnil vaše srdce.“ Keď som kráčal k dverám, odmietol si dať biret a išiel so mnou, povedal: „Celý život som bol doma, zatiaľ čo vy ste bojovali za Cirkev vo svete.“¹⁰ William Bernard Ullathorne, O.S.B. (1806 - 1889) bol významný filozof a teológ a od roku 1850, keď Pius IX. obnovil anglickú hierarchiu, pôsobil ako birminghamský biskup, a teda bol miestnym ordinárom počas celého Newmanovho pôsobenia v tamojšom oratóriu okrem prvých dvoch rokov. Newmanovo vyjadrenie o ich bojiskách je poučné. Newman bojoval za Cirkev na kazateľnici a za písacím stolom. Osobné konfrontácie absolvoval len zriedkavo; keď sa tak stalo, považoval túto skúsenosť za vyčerpávajúcu.

Ako pripomína Wilfrid Ward svojim čitateľom v poslednej vete svojho Newmanovho životopisu, Newmanovým heslom bolo *Cor ad cor loquitur*. Jeho epitaf bol *Ex umbris et imaginibus in veritatem*. Newmanova evanjelizácia - či už na kazateľnici, v listoch, knihách alebo v rozhovoroch - bola osobná: jeho srdce hovorilo k srdciam iných. Matthew Arnold cítil silu tohto srdca, ktoré hovorilo k jeho srdcu, hoci sa nepridržiaval toho, čo jeho srdce počulo. Newman bol zároveň osobný aj vzdialený. S perom v ruke a v tichu svojej pracovne Newman strácal rezervovanosť. Jeho evanjeliové odhodlanie bolo zakorenené v istote, že pravda zvíťazí - bez ohľadu na všetko.

Hodnotenie Newmanových úspechov

Len rok po stom výročí Newmanovej smrti, teda v roku 1991, pápež sv. Ján Pavol II. vyhlásil Newmana za „ctihodného“. V roku 2010 pápež Benedikt XVI. vyhlásil Newmanovo blahorečenie. Dňa 13. októbra 2019 ho pápež František formálne kanonizoval. Na podporu Newmanovej kauzy sa stali dva požadované zázraky, v oboch prípadoch išlo o uzdravenia. Ako chápal podstatu „zázraku“ samotný Newman? Vo svojich dvoch esejach o zázrakoch objasňuje rozsah svojej diskusie: „Obmedzujem sa na úvahy o zázrakoch, ktoré sa tak bežne nazývajú, na také udalosti, ktoré sú väčšinou v rozpore s konštitúciou fyzického sveta.“¹¹ Napriek tomu tiež jasne uvádza, že kategória „zázrak“ zahŕňa javy intelektuálne a duchovné, ako aj fyzikálne: „Prísne vzaté, nie je mysliteľný nijaký dôkaz Zjavenia, ktorý by nemal charakter zázraku; pretože nič iné ako prejav moci nad existujúcim systémom vecí nemôže dosvedčiť bezprostrednú prítomnosť toho, ktorým bol pôvodne ustanovený.“¹² V skutočnosti Newman kategoricky oponuje tým, ktorí by chceli obmedziť označenie zázrak na fyzikálne javy: „Považovať ich [zázraky] len za výnimky z fyzikálneho poriadku znamená mať na ne veľmi neúplný názor.“¹³ Bez toho, aby

---

¹⁰ Ward, *Life*, zv. 2, 531.

¹¹ John Henry Newman, *Two Essays on Biblical and Ecclesiastical Miracles* (London: Longmans, Green, and Co.) 1907, 7.

¹² Ibid. 7

¹³ Ibid. 5.

som sa odvolával na dve uznané uzdravenia, ktoré sa stali zásadnými pre Newmanovu kauzu kanonizácie domnievam sa, že Newmanovi možno pripísať aj mnohé iné dobre doložené zázraky, konkrétne mnohé konverzie ku katolicizmu z iných kresťanských cirkevných spoločenstiev, ktoré jeho život a dielo inšpirovali. Pozoruhodným príkladom je otec Louis Bouyer (1913 - 2004), ktorý bol luteránskym farárom a teológom, bol prijatý do plného spoločenstva s Katolíckou cirkvou a stal sa oratoriánom. Vzhľadom na to, že Newmanov sviatok pripadá na 9. október - dátum, keď bol prijatý do Katolíckej cirkvi -, sú tieto následné a nadväzujúce konverzie veľmi dôležité ako dôkazy Newmanovej kanonizovanej svätosti. Zázrak obrátenia je prvým zázrakom kresťanskej viery a je v súlade s tým veľkým hymnom, ktorý Newman napísal v roku 1833 a ktorý môžeme čítať ako predzvesť jeho vlastnej púte ku katolicizmu:

Vezmi, láskavé svetlo, uprostred obklopujúceho šera, veď ma ďalej!

Noc je temná a ja som ďaleko od domova, veď ma ďalej!

Chráň moje nohy, nechcem vidieť vzdialenú scenériu; jeden krok mi stačí.

Nikdy som nebol taký, ani som sa nemodlil, aby si ma viedol ďalej;

Rád som si vyberal a videl svoju cestu, ale teraz veď ma ďalej!

Miloval som ten deň a napriek obavám, pýcha ovládla moju vôľu.

Na minulé roky sa nepamätaj!

Tak dlho ma tvoja moc požehnáva, určite stále povedie ma ďalej.

Cez močiare a bažiny, cez skaly a potoky, až do noci,

a s ránom sa tie anjelské tváre usmievajú,

*ktoré som už dávno miloval a na chvíľu stratil!*¹⁴

Viera sama o sebe nie je najväčším zázrakom, ale stáva sa ním, keď sa spojí s nádejou a završí láskou. Newman píše: „Čo iné je láska ako radosť z Boha, oddanosť Bohu, odovzdanie celého seba samého jemu?“¹⁵ Newman tvrdí: „Viera a nádej nie sú samy osebe nevyhnutne milosťami, ale len ako vštepené a nachádzajúce sa v láske.“¹⁶

Zázrak, ktorý zahŕňa túto trojicu čností v ľudskej bytosti, je aktualizácia ľudskej bytosti na Boží obraz, inými slovami ako chodiacej ikony. Newmanov život a dielo inšpirovali a stále inšpirujú tento zázrak ako podivuhodnú skutočnosť. Už dávno prebieha spor medzi konzervatívami a liberálmi o literárny korpus sv. Johna H. Newmana, ktorý pripomína konkurenčné stredoveké kláštory bojujúce o relikvie svätca. Bol to človek pravej alebo ľavice? Newman bol radikál, pretože bol ctiteľ tradície. V modernosti, a ešte viac v postmodernosti, nie je nič radikálnejšie ako tradícia. Konzervatívci si zvyčajne nevšimnú, že bol radikálom, pretože ho vnímajú ako tradicionalistu. Liberáli si zvyčajne nevšimnú, že bol tradicionalista, pretože ho považujú za radikála. Inými slovami, zastávajú moderný disjunktívny pohľad na jeho dielo buď ako radikálne alebo tradicionalistické, a nie klasický a katolícky konjunktívny pohľad a to, že bol radikálny a

¹⁴ John Henry Newman, *Verses on Various Occasions* (London: Longmans, Green, and Co.) 1903, 156 (90).

¹⁵ John Henry Newman, *Discourses Addressed to Mixed Congregations* (London: Longmans, Green, and Co.) 1906, 62.

¹⁶ John Henry Newman, *Parochial and Plain Sermons*, 8 vols., vol. 4, (London: Longmans, Green, and Co.) 1909, 310 (Sermon 21).

zároveň zameraný na tradíciu. Alebo inak povedané, konzervatívci a liberáli, ktorí sa snažia privlastniť si Newmana, majú viac spoločného s modernými mysliteľmi, než s Newmanom, ktorý bol aristotelik, a teda klasický mysliteľ. Jeden komentátor navrhol, že katolíci dávajú prednosť anglikánskemu Newmanovi a anglikáni katolíckemu Newmanovi. To je, samozrejme, prílišné zjednodušenie, ale tento postreh poukazuje na niečo pravdivé. Ako príklad možno uviesť Newmana, ktorý je antiliberalným anglikánom, a ktorý sa páči konzervatívnym katolíkom. Newman, ktorý bol zdržanlivý voči pápežskej neomylnosti, oslovuje liberálnych anglikánov. Iný spôsob vyjadrenia je, že sa im páči, keď Newman nesúhlasí s druhým kolegom, ale nie, keď Newman nesúhlasí s nimi samými. To zasa poukazuje na problém, ktorý mal Newman počas celej svojej kariéry. Hoci to bol človek s veľkou schopnosťou priateľstva, bol aj neobratný. Nebol prvým svätcom, ktorý mal pichľavú povahu. Spomeňme si napríklad na sv. Hieronyma. Z psychologického hľadiska mal Newman dobré predpoklady na to, aby bol polemikom. Problém bol v tom, že mimo úzkeho kruhu priateľov mu táto vlastnosť zabránila mať veľa spojencov, ktorí by mohli zmierniť niektoré účinky jeho prenikavého intelektu. „Ľudská myseľ je stvorená pre pravdu,“¹⁷ píše Newman, ale ľudská predstavivosť chce byť často skutočná ešte pred dopracovaním sa k pravde. Mýlil sa, keď sa domnieval, že jeho partner je rovnako oddaný pravde ako on. Newman vo svojej neúnavnej, ba až nemilosrdnej snahe o pravdu často rušil predstavy druhých. Aj to pomáha vysvetliť pravicovo-ľavicové spory o Newmana. O čo ľahšie je prerobiť génia na náš menej geniálny vlastný obraz! O čo ťažšie je nechať prísnosť jeho myslenia, aby nás premenila tak, ako premenila jeho!

Prednáška revidovaná autorom 31.1. 2025

Preklad: Jozef Jančovič

---

¹⁷ Newman, *Grammar*, 221 (7.2 incipit).